

Beszterec.

(Egy lápi kisközség leírása).

Beszterec Szabolcsvármegye északi részén fekszik, a Tisza és a Nyírség szélén épült Lónyai-csatorna közti, mintegy 140.000 holdnyi területű teknőnek, a *Rétköz*-nek kellős közepén. Területe az őskori leletek szerint a legrégibb korban is lakott hely volt. Régi okiratokban 1290 előtt *Beztruch*, 1290—1300 között *Biztirich*, 1332-ben *Beztherch* néven fordul elő.¹⁾

Első királyaink alatt valószínűleg királyi birtok volt, erre mutat a határába eső *Király-tava* helynév. 1288-ban Mihály, Ubul fia és ennek fiai (a Kállayak ősei) szolgálataik fejében kapják *Dombrád*, *Dobos* és *Beszterec* községeket IV. Lászlótól, amiért a felkelt Gút-Keled és Csák nemzetség tagjait leverték. Szabolcs-megye monográfiájában olvassuk, hogy 1290 előtt monostoros egyháza van a Megváltónak szentelve. Ez a monostor a község belterületén lehetett, a mostani ref. templom helyén, vagy annak közelében, mert itt találták azt a díszes, aranyozott bronzból való aspergillumot, mely a Nemzeti Múzeumban van és amelynek idejét a XIII. századra teszi *Hampel*.²⁾ Ebben az időben egyházilag a borsovai főesperességhez tartozott Beszierec, politikailag Borsova vármegyéhez. A borsovai várispánság a XIII. században oszlott fel, a tatárjáráskor már nem is szerepelt. Hogy különböző időkben a köznemesek jövedelmi forrásokat ajándékoztak egyházuk részére, amellet szólnak a *Pap földje*, *Pap ere*, *Pap földje lóp* helynevek.

A községtől északnyugatra kilométernyi távolságra a Tice és Járat közt van egy kisebb földvár, melynek alaprajza *Jósa András* szerint egy hosszában átmetszett kobaktökhöz hasonlít.³⁾

A vár területén találtak kőkori durva edénydarabokat, obszián szilánkokat, szarvasagancstörödékeket, orsógombokat, hálósúlyokat, parittyaköveket; a vár közelében gyönyörű patinájú

¹⁾ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza I. kötet.

²⁾ Arch. Értesítő 1905 évf. 438 l.

³⁾ A megye monográfiájában *Jósa András*: Szabolcsvármegye őstörténete.

bronzkardot.¹⁾ A várból került még egy népvándorláskori mécsés. A várról csak 1620—30-as évekből van adatunk.²⁾ A mocsaraktól körülvevő földvárát, mely háborus időkben biztos menedékhelyet adott „faköpenyegnek“ hívták általában, valószínűleg kicsisége miatt.³⁾

A Tisza árterébe eső Rétköz ősidőktől fogva a Tisza szabályozásáig és a nyírvizek levezetéséig, tehát az 1880-as évek végéig árvízjárta posványos rét, mocsaras lápos vidék volt, melynek a közepén fekvő Beszterec a legtipusosabb, legtökéletesebb lápi községe volt. Száraz lábbal nagyon ritkán lehetett megközelíteni, akkor is csak egy oldalról *Kék* felől. Leginkább csolnakon és gázlókon mentek Beszterecre, melynek csak bejárója volt, de kijárója nem, azért maradt fenn a népszáján is, hogy *Beszterecen van a világ vége*.

„E láthatártalan ingó vizország“, mint ahogy *Kuthy Lajos* nevezi e-lápvidék költői leírásában, náddal körülvevő síkvizeit a következő tavak alkották: *Zöldtő* (215 k. hold), a nagyobbbrészt *Kék* község határában eső *Orozdó* kettős nyúlványa (31 k. h.), *Királytó* (96 k. h.), *Böve* (87 k. h.), melyek a nyugati oldal kivételével a kisközséget három oldalról vették körül. Kisebb tavak: a *Járat* könyökét alkotó *Dögejtő*, *Illtó*, a *Katonató* csekély része, *Nyár v. Nyáradtó* és *Sulymodtó*-ból 20 kat. hold.

Az erek közül első helyen a *Tice* említendő, mely *Dombrád Beszterec* és *Halász* között a vár sáncai alatt folyt, aztán a *Járat* ere. Mind a kettőt folyónak mondja az idevaló nép; folyónak van feltüntetve a tagosítási térképeken, valamint a periratokban is *folyó* néven szerepel. A *Járat* széles, tiszta, csolnakokkal mindig járható ér, sűrű nádasok között. Hajdan a Tiszába vágó folyóvíz, mintegy négymérőföldnyi hosszúságú volt és *Kisvárdá*-tól az *ib-rányi* elpusztult régi vár alatt szakadt a *Szár* nevű tóba.⁴⁾ A *Boz ere* a *Zöldtő*t a *Ticével* köti össze, *Nagy László ere* a *Királytó*ba,

¹⁾ *Jósa András*: Szabolcsvármegye és vidéke bronzkorszakáról c. műve jegyzeteiben.

²⁾ *Szilágyi*: A magyar nemzet története VI. k. 428 és 444 l.

³⁾ 1848-ban is idehúzódtak annyian, hogy a község előljáróságának fegyveres őrkkel kellett visszahajtani a számfelett érkezőket. A muszka ide nem jött el, Kéken, Bogdányban pedig járt.

⁴⁾ *Tóth György* jegyző 1864-ben így küldte be Pesty Frigyesnek. *Kerekes József* társulati főmérnök úr értesítése szerint a *Járat* a *Ticébe* vezetett, *Demeçser* és *Gégény* között *Járat*-folyásnak hívták. Jelenleg a *Belfőcsatorna*.

Sipos- és Szabó ere a Széles Járatba szakadt, a *Picskod ere* is oda nyúlt bele, a *Pap ere* a vár alatt kötötte össze a Zöldtót a Ticevel. Másféle vizek közül: *Kereked vize*, *Fényesárok*, *Gyalap vize* is.

Cseretekből, azaz évtizedeken át nem vágott vizes, mocsaras nádasokból, gyékényesekből²⁾ állt a határ többi része a szárazulatokat kivéve, melyek csekély részét, alig egytizedét tették a külterületnek. A cseretek alakjuk, nagyságuk és a közelükben levő szárazterületek, tavak, dűlők után neveztettek el. Volt: *Kerek-, Kis-, Nagy-, Járatparti-, Sulymod-, Zöldtóban levő-, Vároldali-, Kert alatti-, Szőlőfadűlő-, Peres-, Bövekörnýéki-, Töréslápkörnýéki-, Kis Mája-, Nyárádszeg-, Széles Jarat körüli-, Tice, Zöldtó, Pap ere, Boz ere közti-, Nagyrév és Hídszeg közti-, Tice és a szlgetek közt levő cseretek* stb.

Nádvágórétnek azokat a vizes helyeket nevezték, ahol csak nád termett és olyan szép, mint a kender. Az ilyen helyeken más vizinövény nincs.

A rétségben mocsaras helyeken a víz felett vizinövények nád, káka, fűhulladékaik összeverődnek, gyökereikkel összefonódnak és hosszú idő alatt úgy megvastagodnak, hogy embert, állatot megbírnak. Az így előállott növényszikot a láp. Beszterec tagosítási térképén száznál több láp van feltüntetve, neve azonban alig egynegyedének maradt fenn, melyeket volt, vagy jelenlegi tulajdonosaiktól kaptak, vagy nagyságuk után nyertek, legtöbbször azon tó, ér és szántóföldről neveztek, amelyekben, vagy amelyek közelében keletkeztek. Ismeretes a következő lápok neve: *Bajcs láp, Égett láp, Gönci láp, Hídszeg láp, Halas láp, Illtó láp, Kies láp, Kápoly láp, Kis láp, Nagy láp, Négy láp, Nyárádszeg láp, Mája láp, Pap László-féle láp, Papföld láp, Peres láp, Péter láp, Sulymod láp, Sulymod elült láp, Tahy láp, Törés lápok, Tűszeg láp, öldtó láp*. A lápon nád terem, de ha a nádat minden évben letörik, a láp fűkaszálásra használtatik. Volt 300 boglyás láp is, pl. a Cönci- és Törés lápok, a legkisebbek 2—4 boglyások voltak, mint a Peres- és Sulymod lápok.

Lápkaszálókat mesterségesen is állítottak elő, mire nézve valamint a láp keletkezésére álljon itt a tagosításkor 1862. jun. 13.-án felvett tanukihallgatási jegyzőkönyv következő része: „Van-

2) *Kuthy Lajos* tévesen mondja cseretnek az „éretlen földgyurmát“, vagyis a lápot. Hazai rejlalmek II. k. 189 l.

naka nádasok között elszórtan itt-ott úgynevezett lápkaszálók, melyeket a nádasok kiírtása után alakítottak lápkaszálókká. A nádasoknak lápkaszálókká minősítése következőképpen eszközöltetett. A nád először nádvágóval levágattatván, a nádhulla a nádasokban ott hagyatott, majd a nádtorzszok és zsombékok úgynevezett nádtörővel összezúzatván, a törmölék a letarolt nád s gyékényhulladékkal összevegyülve s a vízből felnövő gyökerek bozót és folyondár indákkal, mondhatni összeszövetve első évben kevésbé, majd minden évben folytatott ilyenmő nádlevágás és gyökértörések után évenként szilárdabb, de hajlékony ingovánnyá szövődik össze, mely tíz év után szövedékében annyi szilárdulást és erősödést nyer, hogy a kaszáló egyént képes fenntartani s ezáltal megóvni a vízbe alásülyedéstől. A láp tehát nem egyéb, mint gyökér folyondár, indák szövedékéből alakult s a víz által egy közéiszapolt törmölék vegyületből alakult ingoványos kaszálóterület, mely a víz felett lebegve aszerint, amint ez árad, vagy apad az is felemelkedik, alábbssülyed. A víz kiszáradásával tehát a láp a föld kebelére alászáll s az ebből kinövő fűgyökerek ehhez lekötve maradnak s ha azután ehhez lekötött állapotában víz által elboríttatik, fölemelkedni többé nem képes, hanem amint a köznép kifejezni szokta elsülyed s megszűnt kaszáló lenni s pár év alatt letarolt őseihez hasonló nádassá minősül, ugyanezen sorsra jutván akkor is, ha egy éven keresztül kaszáltatási munkába nem vétetik. Egy boglyás ilyenmő lápkaszáló töretésére 4 napi szám s mint fentebb is előadatott tíz év szükségeltetik arra, hogy rendes kaszálási állapotra jusson s akkor is vad, vizenyős, íztelen sásas szénát ad, amely csakis heverő szarvasmarhák tengetésére használható szénát terem.“ Ilyen lápkaszálók a besztereci határban: *Bajcs lápon, Nagy Bajcs, Gyakor bajcs, Borzokos alatt, Boz szigetnél, Böve oldalon, Cserés, Dögejtő, Dögejnél, Egres, Egreshegyen, Kert alatt Egresék közt, Fírhídjánál, Gyalapon, Halas lápon, Hidszegnél, Hosszú homoknál, Illtó láp, Járatnál, Széles Járát, Járát fele, Kaboláson, Katonatónál, Kápolynál, Mogyorós Kápoly, Kántor erdeje, Kert alatt, Kiés lápon, Királytónál, Királytőszegnél, Mája lápon, Nagy Mája, Nagy Mája alatt, Kis Mája, Megyeri határ, Nagy láp, Nagy rév, Négy láp, Nyáradszeg, Orozd oldalon, Pap földje lápon, Pecsényés hegyen, Poklos telke, Sáfrányos, Sulymodnál, Sulymod lápon, Szőlőfadülő, Törésláp, Tahy lápon, Tűszeg lápon, Tice szélen, Várnál, Vízigolyásnál, Zöldtő.*

Meg kell még említenem az úszólápokat, melyek árvízkor a

víz tetején maradv a szél által egyik község határából a másikba vitettek. Sokszor megesett, mint mondják, hogy a besztereci határban lekaszált szénát a dombrádi lakosok etették meg jószágokkal.

Kaszálóknak használtattak a dombosabb kiemelkedő részek, sokszor egész szigetet alkottak a cseret között, leginkább a száraz-területek árvízjárta részei, hajlásos oldalai. *Belsőhidszeg, Farkasnyarad, Illtó sziget, Kaboldás, Gyöngyös, Sáfrányos, Vizigólyás, Papföld, Fényeskaszáló, Siposerdeje, Királyhegyet környező kaszáló, Gyepeshegy kaszáló, Paptava kaszáló, Kies nagy gyep, Kápoly kaszáló, Nagy Mája gyepkaszáló, Bajcs, Gyakorhajcs és Boz szigetek* körüli kaszálók.

Erdőrészek, erdők a besztereci határban sem a múltban nem voltak, sem a jelenben (1862) nincsenek, így szól a faizás gyakorlatának kipuhatolása céljából felvett tanukihallgatási jegyzőkönyv, hanem a nádasok között letört és lápkaszálókká minősített területeken magvetés által neveltek égerfákat, melyeknek megmaradása fölött örködtek még akkor is, midőn a lápokat minden évben égetés által tisztogatták, sőt ha valaki közülök kártételi szándékból az egresekert pusztította, azt a közöttük létrejött egyezség szerint meg is büntették. A helynevekben *Falu alatti égres, Kápoly lápi égres* maradt fenn, a tagosítási térképen őt helyen van feltüntetve égreserdő a cseretek között. E kevés írásbeli adattal ellenkezőleg a jelenben élő öregek azt vallják, hogy régen szép égresek voltak és sűrűn a határban. Ők mondják, hogy 1864-ben az összes égresek kiégtek; az el nem égett darabokat a lakosok hordták haza, egy-egy 15—20 köbméternyit. De mondják azt is, hogy még emlékezéseik szerint is sok erdős rész, fás hely volt különösen Beszterec déli részén. A Kereked hegyen végig a *Nagysűrű bokor*, Fényes ároktól Kerekedig a *Kissűrű bokor* tartott, melyek mogyoró, tölgy, ezüstös rakottya, galagonya, kökény, vadrózsa, berkenye fákból állottak. Vadrózsafa sok volt a Kéknek vezető útfélen, tölgy ritkán. A szigeteken szilfa és a *vincfa* volt. Hogy nemcsak égresek voltak, szájhagyományok nélkül is következtethetünk a helynevekből, így a *Nyárfás erdő* a nyárfákról ad hirt, melyek fehér- és topolya nyárfák voltak az öregek mondása szerint. *Cserés sziget* cserfás, gazos hely volt. *Mogyorós Kápoly* helynévben a mogyorófa őriztetett meg, melyből a szigeteken volt igen sok. *Körtélyeslapos* névben a vadkörtefa mentetett meg az elfeledéstől, két szép hatalmas példánya ma is

megvan a temetőben, melyek idejét 250 évesnek mondják. A ref. anyakönyv 1820-iki bejegyzése: „A templom mellett való szilvás közös a Predikátorral”, bizonyítja a szilvafák elterjedését, kedvelt voltát. Az első akácát 1831-ben ültette Porzsolt Gábor prédikátor, 1832-ben a kertalatti fűzfákat, melyből a lakosok szerint kevés volt.

Szántóföldekül használtattak a mocsarak közötti kisebb elszigetelt homokhátak, az úgynévezett *szigetek*, melyek az északi részen keletkeztek, míg a déli részen Kék felé húzódtak a nagyobb szárazulatok, így a vizek kanyarulataiban hosszú földnyelveket, félszigeteket képező *szegek* a megfelelő zugokkal és a nagy területeket kitevő *hegyek*. Szántották a szigetek közül a *Nagy Bajcs*, *Gyakor Bajcs*, *Kondor sziget*, *Kis Mája*, *Nagy Mája*, *Boz sziget*, *Cserjés sziget*, *János sziget*, *Vársziget*, *Kápoly sziget*, *Csékje*, *Kies*, *Kukora sziget*, *Alhatnám szigeteket*; a szegek közül: *Királytőszeg*, *Tűszeg*, *Nyádradszeg*, *Hidszeg*, *Hosszú homok*, *Fiadzó homokot*; a hegyek mindegyike művelhető volt: *Egreshegy*, *Fényesárok hegy*, *Gyalaphegy*, *Királyhegy*, *Kies-*, *Kereked-*, *Szerencse* és *Vásároshegy*.

E csekély száraz terület kivételével az egész határ mocsaras, vizes volt, a Tisza árja öntötte el. De nemcsak az északi oldalt határoló Tiszából táplálkozott a Rétköz, hanem délről a Nyírségről lefolyó nyírvizekből s a talaj, eső és hóvizekből is. A *közlekedés* természetesen csolnakon történt, úgy a határban, mint a szomszédos *Kék*, *Dombrád*, *Halász*, *Megyer*, *Rád* községekre. Csolnakok hozták az egész lakodalmas menetet, ha helybeli legény a szomszéd községből nősült. Csolnakja volt majd minden gazdának, melyeket helyben is csináltak, de mégis legtöbbször a beregmegyei Nagydobronyból hozták. Egydarab tölgyfából való volt, hegyes orrú és olyan nagy, hogy 15 mázsa halat is elbirt. 48 táján Juhász Józsi 40 emberre való hajót hozott a községnek, azon szállították a szigetről a termést. Árvizes időben Nagy révnél kötöttek ki a csolnakosok, meg a kertek alatt, mert egész addig lejött a víz. A *lábó* vagy *tutaj* rendszeren a Tiszán úsztatott fenyőfa gerendákból összevert talpakkal állott, melyekre deszkát szegeztek. Járó-menő vizijármű volt, melyen nagyvizek alkalmával követ, szénát szállítottak, meg a szigetre felszorult jószágot is azon hozták haza. Háromöles hosszú csáklával tölték a járműveket. Kuthyban olvassuk: „magasabb helyről széjjel nézve kákás dágványok fogják fel a szemet, keresztül kasul szelve vízi-utcákkal, középen sík vizek, libegő lápok, náderdők, illványos

rónák". E vízi utak úgy keletkeztek, hogy a jóság az egy csapáson való járással a nádat, gazt letörte. *Uszványoknak* nevezték az ilyen utakat, melyeken a menetel biztosítva volt. Nevezetesebbek a Kondor-, Nagyrév-, Nyáradszeg uszvány. A víziutak néhol szélesek, máshol keskenyek voltak, úgy hogy a nád kétfelől összehajlott s olyan lett mint az alagút. Bár-hová mentek, a legrövidebb utat választották és az ismert vízi-utakon mentek, ilyenek a bajcsi-, vári-, zsőcei (= dombrádi), kéki víziút.

A község csekély művelhető területe (366 h. 795 □ öl) csak a rozst termette meg. Az 1772-iki összeírás szerint is „határa a nagytóktól elnyomattatván mind szűk, mind tiszta buzát, árpát, lent és kender meg nem termi s található kevés szántóföldjeit az árvíz felébe is megvesztegeti". Öreg emberek vallomása ugyan-így szól azzal a változtatással azonban, hogy a len, különösen a kender magok szükségére a kertjökben megtermett. Árvízkor a vizes földben fele kunkoly volt a termésnek, a vad zab is vizes helyen termett sok a rozs között, mely szintén rontja a lisztet. Volt még egy ellensége a gabonának a takarmányul természet-ten lenvirágú *babó*, vagyis vadbükköny, mely elfutván a tetején a szemet kifejlődni nem engedte. A szigetek öt-hat gazdáé voltak s igen bő termést adtak,¹⁾ de mivel csak a legtetejüket nem vette el a víz, mégis keveset termettek. A buzát hírből ismerték; gyúró-lisztet is Kékről hoztak. Szájhagyomány szerint kenyér csak a gazdagok asztalán volt, azoknak is szűken. *Tengeri kenyeret* ettek, mért a tengeri megtermett. A tengeri kenyérsütést nagy tökéle-tességre vitték. Málét káposzta levélen, meg tengeri csuhélyon sütötték kemencében. A gabonalisztból készült béles tésztába ten-geri kását, meg káposztát tettek tölteléknek. *Tatárkát kis* meny-nyiségben természetlek, nagy inségben tengeri csutkával őrlték kenyérlisztnek. Elég jó kenyér sült a *totéből*, mit inkább takar-mányul használtak ezelőtt is most is. A totért, azt mondják, Gömörből hozták valamikor, ma mindenütt terem a Rétközben; olyan mint a tavaszbuza. Szakálatlan, de tokos. Kásának is darál-ták s tejjel ették. A *kölest* gyepes földeken, homokban, kiégett helyen termelték. Mivel helyben nem volt kásacsínáló malom, elvitték *Demecserbe* és *Kemecsére*. Termesztették még a dinnyét ősi szokás szerint a hegyeken. — Néha mindent elvitt a víz,

¹⁾ A Zöldtó közvetlen közelében levő János- és Alhatnám szigetek-en egy köből gabona vettetett el és 22 köből termett 1867—68-ban.

ilyenkor pákászatból éltek, vagy mint 1867-ben is a *Nyírségbe* jártak krumplit, tengerit kapálni felesbe, mely a magját is alig termette meg. Még a jószágot is elhajtották nyárára *Bogdányba, Tétre, Ajakra*. Hogy mennyire kevés kenyérnek való volt Beszterecen, kitetszik az öregek azon egybehangzó állításából, hogy egy kenyérért két napig is kaszáltak s egy tengerikásás gömböcért 100 kéve nádat vágtak. Ami kis termésük volt, szuszékbán kamrában állott s azt a községben a Templomhegy szélén, a jó kút mellett, a régi temető helyére épült ref. egyház szárazmalma őrlötte meg.) Az 1772-iki összeírás szerint a víztől felmaradt szántóföldecskéjéből, esztendőnkint nyíllal élván, egy egész házhelyes gazdának négy posonyi mérő alávaló szántóföld szokott jutni egy mezőre. Kis határjok három nyomásra volt felosztva. Trágyázni földjüket nem kellett, 1874-től három évenként egy keveset, ahol a víz nem járta. Faekével szántottak, eléje lovat vagy ökröt fogtak. A föld művelése nehezen ment, mivel csolnokon vihették oda és hozhatták vissza eszközeiket, jószágait, valamint a termést is.

Szénatermő rétjei marhatartásra alkalmas szénát termettek, éppen azért főleg jószág tartással foglalkoztak. A kaszálók azonban oly szoros helyen voltak, hogy míg az erős tél miatt be nem fagytak, szénájokat házukhoz sem hordhatták. Mivel a helységből a lakosok a vízfagyáson kívül egész esztendőben szárazon ki nem járhattak, marhájakat hol úszóban, hol gázlóban hajtogatták, maguk pedig csolnokon kénytelenítették ki s beköltözni. A szénát is kötélbe kötve csolnokon szállították haza. Ha tavaszkor a víz kaszálójukon hevert, sarjut sem kaszálhattak. Nagy árvízkor annyira megszorult legeltetésben marhájak, hogy székes és lápos helyekre voltak kénytelenek hajtani, ahol pedig legtöbbször káruk szokott lenni, mert a jószág a lápkutakba beleesett, mételytorzsától felpuffadt, sáson pókot kapott, melyektől aztán elpusztult. A kaszálók ki lévén osztva a gazdák között, egy gazdának négy szekérre való szénája volt.) Gyakran kora ősszel, mivel Kisasszonyra (szept. 8.) már zöld vetés volt, kicsapták a jószágot s csak hóval hajtották vissza. A legeltetési joggyakorlatra nézve 1862-ben a tagosítás alkalmával értes emberek vallják „A besztereci jobbágyságnak elkülönített legelője sem most nincs, sem a múltban nem volt, legelő-

¹⁾ Az eklézsia által épített ezen malmot, melyet *Vályi András* is említ 1796 írott helynévtárában 1897-ben bontottak el.

²⁾ Az 1772-iki összeírás 5. pontja szerint.

térek csak mindössze néhány lápoknak, nevesen a *Tahy láp*, *Nagy láp*, *Sulymod láp*, *Zöldtő láp*, *Nyárádszeg láp*, és némely ezen lápokat kiegészítő *gorondok* nevesen: *Farkas nyárad*, *Sáfrányos*, *Kis sziget*, *Húdszeg*, *Kondor*, *Nyárad*, *Miklós és Baglyos* szigeteken termett füvek leetése szabadságában határozottan ezen területekre marháikat a majdnem minden évben kiáradt Tisza vize miatt úszóba hajtották fel legeltetés végett. Legeltették még az ugarokat is, melyek egyharmad részét teszik a mostan található szántóföldjeik mennyiségének. Előadásuk szerint a legeltetési joggyakorlat közös volt a földbirtokossággal, egyik a másikat ebben a legkevésbé korlátozván. Jóságállományuk ló, tehén és sertésből állott, de ló igen kevés volt. Juhot nem tartottak soha sem.

Kevés földjükön az elmaradhatatlan árvizek miatt nem teremvén gabonájuk a község lakóinak, élelmük megkeresése végett a rétségre voltak szorítva. Halászásból, vadászásból éltek: a vizekben halak, csíkok, a nádasokban sokféle vizimadarak és tojásaik, a szigeteken a vadak nyújtották a táplálékot.

Halakat nagymennyiségben a csuka, potyka, harcsa, devérdubár-, kerek, fehér-, veres- és jászkeszeg, kárász vagy lepényhal, tat vagy cigányhal, márna, süllő, sigér voltak. A tavakban teknősbéka és pióca.

A halak fogására a következő szerszámokat használták: *verse háló*, éjjelre tették ki a víziutakra, folyásra, ellenzővel kaput csináltak neki; *gyalom*, nyolc ember kezelte hígvizen Bőve és Orozd tavakban, télen jég alatt; *húzóhálóval* árkokban, *tapogatóval* és a tapogatót helyettesítő feneketlen *kasderékkal* sekély, meglábolható vizen, *véterrel*.

Háromágú *szigonnyal* a harcsát, potykat tömjé tövében, töre-morában, habverés szélén szigonyozta egy ember, míg a másik világított ellenkező irányban tartva meggyújtott nádcsovát, a harmadik pedig a csolnakot tartotta. Legősibb módon kézzel fogták a halat íváskor a parton, csíkot a sárban. Az 1772-iki összeírás azt mondja, hogy „halászni télen szoktak az uraság hálójával feléből”, amin a jég alatt való gyalmolást kell érteni, mely olyan dús eredménnyel járt, hogy kilenc szánnal fogott egy nap alatt egy gyalom. Csíkot csíkkassal fogtak. A kónyáriak télen Beszterecen laktak, kivették a Ticét és Járatot és csikáztak egész télen. Állandó halászok voltak itt Kállóból is Kállay János és Kós Péter. A helybeliek közül 10–15 család foglalkozott

halászzal, mely családok ma vagyonilag első helyen állanak. A fogott halat otthon az udvaron színbe rakták, 2—4 frt. volt mászája. Ami nem kelt el, vitte boldog-boldogtalan és a disznók ették meg. Így éltek „*csíkbul halbul*“, mint 1839-ben készült harangjuk mondta s hogy ez mennyire igaz volt a szabályozás előtti megélhetésre bizonyítja az is, hogy a szomszéd községek *karász-fogó Beszterecnek* mondták találóan a község nevét. A gyalmolás jobban és többet jövedelmezett, mint az aratás. A halászat később zsidó kézen volt s a zsidó által a pálinkaivás is elterjedt. A halat vitték Kálló, Nyírbátor, Kemece, Dorog, Bőszörmény, Nagykároly, Debrecen, Nagyvárad városokba.

Kenyér helyett hal volt a főtáplálék paprikásnak, édesen, (sós vízbe hagymát, hagymaszárat vágta, rárántottak), savanyúan, töltve, sütvé. A halászok nagy lére krumplival gulyásosan főzték nyárson sütötték és zsíros kendőbe takarták; a lakosok kemencében nádron, vasrostélyon is parázs fölött olyan szép pirosra, mint a rózsa. Az apró sigér halat meg beöntötték tisztítatlanul a belűtött kemencébe, olyan magasra ugrott, majd a tetejét ütötte. Mikor megsült, vastag husáról a pikkelye könnyen lejtött, meghasították, a belét kivették, megsózták és úgy ették. A csíkot káposzta lében főve, ritkán sütvé is, a rákot töltve levesnek fogyasztották.

A vízi madarak milliárdjai közül a vadkacsa, vadlúd említendő első helyen, melyeket husáért fogtak. A sokféle viziszárnyas tojása egyik legkönnyebben szereshető eledel, ebből kosár, sőt csolnakszámra szedhettek össze nád, sástőveken, zsombékokon, vízszéleken, habveréseken, vizek tetején úszkáló leveleken. A kacsát veres gyűrűből készült *csapóval* fogták, mit az úszvány azaz a vadmadarak törte utak végére tettek, ahol a nádasból kijöttek. Aratáskor meg, midőn az öreg kacsa vedlik és lusta, tehetetlen, körülvették tanyázó helyüket s kézzel szedték össze. Fogyasztásra vadászták még a szárcsát, vizityukot, a halízú budokányt, sőt a lébucot is.

A rétköz vadállományát képező vadak Beszterecen is megtalálhatók s nagy számmal voltak; így a sűrű nádasokban a *réti farkas*, a szigeteken, Nagyrévben egész nyájakat alkotó *róka* és tavak szélein, partlyukokban a *vidra*, ez utóbbi fogásából nem egy ember élt; a jó meleg bundájú *vadmacska*, a *menyét* és a nagyszámmal levő nyul, mely sokkal verhenyesebb, mint az alföldi mezei nyul. Árvízkor a víz által körülvelt kis szigetekre szorultak fel, amikor evezővel, botokkal vették le. A *borz* valamikor igen

sok volt, a község északi részén egy magasabb sziget *Borzoka* nevében él, hol szeretett tanyázni. A 80-as években már ritkán fordult elő.

Legfőbb jövedelmi forrás volt a nád. A nádat télen vágták, mikor befagyott a víz.

Mindenféleképpen a nád volt a leghasznosabb a rétség terményei között, mely házfedésre, kerítésnek, falnak, többszál összekötve karónak, és tűzre használtatott. *Vályi András* 1796-ban nádját és gyékényét említi hala mellett.¹⁾ Gömörből jártak ide bordások, kik a szép vastag erős nádat vitték szövőszékhez való bordának. 1871 óta csomókba kötve a demecseri állomáson adták fel. Eladásra vitték a nádat Nyiregyházára, Kemecsére, Kállóra, Nánásra. Hetenként 100 kéve nádat vitt egy ember. 2 frt. volt száza. Az árán ott a helyszínén azonnal kenyeret, lisztet vettek, melyek Beszterecen nem voltak kaphatók. A tagosítási periratokban olvasuk 1862-ben: „A besztereci határban található s létező nádasoknak letarolását minden megszorítás nélkül és minden évben eszközölhették, a serényebb és szorgalmasabb egyén abból magának kisebb vagy nagyobb mennyiséget vágathatván a nélkül, hogy erre a földesúrtól engedélyt kérni, vagy a vágathatási szabadságért valamit adózni kénytelenek lettek volna.²⁾ Később megjavították a nádvágást, feléből, és harmadából vágták.

A nádon kívül gyékényt szőttek, kosarakat, méhkasokat fontak, miket pénzért el is adtak. A sást és a szőlőkötő gyékényt Tokajba vitték.

Méhészettel foglalkoztak, a szigetekre kivitték kasostul, télére hazahozták. Vad méh is zsongott a nád közt, lápokon, vizinővényzetről táplálkozott. Harmatos reggelen a mézharmat a nádlevelekre úgy szállott, mint a dér, csakúgy csillogott, a méh szerette. A vadméhtől nehezen lehetett a mézet elvenni, megtámadta azt, aki háborgatta; félték tőle. A sonkolyból viaszt főztek.

¹⁾ *Vályi András*: Magyarország leírása. 1796.

²⁾ A perirat itt idézett jegyzőkönyve tovább is szól nevezetesen, hogy „a nádvágathatási jog a földbirtokossággal közösen gyakoroltatott s ha a földbirtokosság bármely tagja a legtovábbik vidékről bármily nagyszámú nádvágó egyént küldött, azok által a legnagyobb mennyiségű nádat levágatta is, a jobbágyoknak ezen eljárás ellen tiltakozni szabad nem volt. Azonban a jobbágyoknak más mint magok szükségletökre és eladásra tilos volt.” Csak papiroson lehetett így. Ma élő öregek állítása szerint is a rengeteg nádasból mindenki annyit vihetett, amennyit akart. Ebből éltek. Nem is lehetett azt olyan nagyon ellenőrizni se.

A rétság egyéb terményei közül a Ticén és a Sulymos tóban található sulymot, meg a tukorcát vagy hegyeskét és a kökényt használták, fogyasztották.

A vizek, mocsarak és cseretek által körülvelt község egyetlen kígyósan kanyarodó utcából állott, mindkét végén kapu volt, valószínűleg a jószág elbitangolásának megakadályozása végett.¹⁾ A község legmagasabb helyen fekszik a határban, 105 m. magasan a tenger színe felett, a víz sohase öntötte el.

A mocsarak, vizek védett helyzetet biztosítottak a községnek. Tatárdúlás, törökportyázás, kuruc-labanckor s más háborús időkben ment volt a lakosság a veszedelmektől, zaklatásoktól, mit mutat, hogy más község lakosai is idemenekültek a Nyírségből s itt eléggé biztonságban érezték magokat. Szájhagyomány ugyan megőrzött annyit, hogy a második tatárjáráskor itt is átvonult az ellenség s a lakosság széjjelszaladt a még megközelíthetellenebb, védettebb szigetekre.

Adatok hiányában nem beszélhetünk arról, hányszor ülték meg a községet. Bizonyos csak az, hogy az északi rész, a felvég a régibb része a községnek, a templom környéke. A ref. templom északi fala, mely faragott kocka kövekből való, megmaradt. Lehet, sőt valószínű, hogy a vármegye történetében 1337 tájáról említett s Mindszentekről nevezett katolikus templomé volt, melynek papja abban az időben Miklós. (A helynevek közt van Miklós sziget). A régi temető a templom körül volt, a mai a község délkeleti részén van a kert alatt.

„Ezen helység kevés lakosai részint örökös, részint szabad menetelű jobbágyok“, mondja az 1772-iki összeírás. S egy úrbéri telek illetménye teszen beltelekben 1, külsőségben 42 holdat.

A helység mindenkor kicsi lehetett, még 1886-ban sem érte el a lakosok száma a 400-at. Kicsisége mellett szól az is, hogy földes uraf soha se laktak itt. De a kevés száraz területtel bíró csupa víztenger határ nem is lett volna képes nagyobb lakosságú község eltartására. Következésképp a telkek száma se lehetett sok. Minden esetre nagyobbak lehettek a mostaninál, élő öregek még emlékeznek arra, hogy némelyik régi telken három család is lakik most. Pap Julianna, a falu legkorosabb asszonya beszéli, hogy 1850-ben 40 rossz ház volt. 1863. jul. 23.-án 33 és 1/2 telek állapítottatott meg. 1876-ban 47 ház volt 300 lélekkel.

¹⁾ Ugyan e célt szolgálhatta az a nád-garágya is, mely a község déli végétől Kék felé egész a Kereked vizéig terjedt az öregek állítása szerint.

A lakosok emlékezései szerint a legrégebb s legprimitívabb hajlék a padlásolatlan földház volt, amit *bogárhátúnak* mondtak, az elején gáddal, végén tenyérnyi ablakkal, mint amilyent istállónak használnak ma is. Ennek teteje kívül belül tapasztott, ha csak belől tapasztották, akkor a tetejére földet hánytak. Kis pítarból és szobából állott, grádicson mentek bele. Huszonöt évvel ezelőtt még meglehetősen látni a háznak azt a fejlődését, miként nőtt ki a fala a földből magasabbra s a földszínére érve hogyan maradt el a gádor mellőle, nyomát csak a pítarajtó fölötti kis ereszen hagyta meg. A földszínére épített házak is igen alacsonyak és kicsinyek voltak, általában szobából s konyhából állottak. Ilyen ma is van.

Az építés anyagát természetesen a rét szolgáltatta; a legősibb anyag a sár és nád itt bőven állott rendelkezésre, azonkívül az éger, rakottya és fűz.

A házak fala régebben nádból és sövényből készült. A legtöbb ház *patics* volt, nagy tölgyfa ágakra állítva, melyeket égerrel, rakottyával, kosárnak való fűzzel, helyi neven *malakatna* fával fontak be és *mereglyére* építve, vagyis a tölgyfa ágak közé több kisebb, illetve vékonyabb ágas téve, aztán úgy befonva. A *patics* után a *fecskerakás* volt a legelterjedtebb, a szalmás sárból falrakás, mely nyáron hűvös, télen igen jó meleg. A *vertfalat* Balla Pál kezdte 1856 táján, de példáját nem követték. *Vályugfalat* 1870-ben csináltak először igen nagy, nehéz vályugból, az 1880-as évek elején aztán általánosan elterjedt a mai nagyságú vályug használata. Bodrogkereszturi riolit kővel 1900-ban kezdték rakni egynehányan a falak alját, mint ahogy a Nyírség minden községében szokásos. Téglá fal ezelőtt se volt, ma sincs.

A padlás nádból készült, alól fölül betapasztva sárral. 1885-től van deszkából, ma is ez használatos.

A tető nád volt mindig egész 1905-ig, amikor a cserép, még pedig a legújabb fajta zsindelecserép váltotta fel. A földházak teteje rakottyából készült. Zsindellyel csak a templom volt fedve, 1896-ban az is bádoggá lett. Zsindellyel legfeljebb a korhadtnádtetők széleit szegték be. A tetőzet beeresztett vagyis sátoros, melyet ágas tartott; a régi házak körülornácosak voltak.

A házakon nádból és vesszőből font tapasztott u. n. pendelykémények voltak. Megemlítésre méltó, hogy régebben az építésnél az egész falu segédkezett, közösen csinálták a házakat.

Az épület berendezése a lehető legegyszerűbb volt. A szobá-

ban a konyháról fűthető kis kemencén kívül mellette, a sarokban állott a kandalló sárpadkán, a füstöt felfogó sátorral. Éjszakára a kűrtöt egy rossz kosárral dugták be. Deszka nyoszolya, szalmával befonott égerfa díkó, asztal, legtöbbször alacsony asztalszék volt az egész butorzat, egy két sás vagy deszkaszékkal és az elmaradhatatlan ládával, később a komótládával, mit a ház asszonya vitt. A gyerekek a földön ültek. Az ágy is legtöbbször elnyűtt, kopott csolnakhózból telt ki, négy cőveken állott. A díkót, a széket is csolnakhózból alakították át. A kandallóban rakottya, meg égerfa égett, világánál fontak asszonyok, lányok, mert petróleumot nem ismeretek 1870-ig, legfeljebb csak fazékfenékbe tett, zsírba tekert ronggyal pislákolnak. Jobbmódú helyen, ahol méhet tartottak, a sonkolyból főztek viaszkot és viaszgyertyával világítottak.

A szabad kémények alatt a pítar közepén állott a szabad tűzhely négyszögű 70—80 cm. magas sáralkotmány, melyen tűz égett, körülrakva kisebb nagyobb fazekakkal. A kemence szája előtti padkán jobbról vagy balról zárt tűzhely, kattan volt, mosáskor használták. Egyébiránt a kemenceszája előtti padkán vasháromlábbon is főztek.

Kívül a tornácon a pítarajtó mellett kétfelöli sárpadka: beszélgető hely.

Az udvaron levő melléképületek meglehetősen összevisszaságban voltak. A kamara egyszer a ház végében, máskor a pítarajtóval szemben. A háztól 40—50 lépésnyire a földől vagy istálló, ló, tehén részére, nem más, mint a régi földház, elől gádorral, végén ablakkal.

Ivóvizet ásott kútból ittak a községben, hol egyedül jó kút az egyház portáján a malom telkén volt, odajárt az egész falu. Külterületen a Kerekedhegy alatti kútból. Az egész faluban alig volt 5—6 kút, a kert felöli lapos helyeken ásták két-háron ölre, pedig a szennyvíz is odafolyt; a víz magasan állott benne. Áradáskor egészen megtelt. Sokszor kézzel is merithettek belőle. A kutakat náddal, sövénnel, deszkával bélelték ki.

Majd minden ház előtt kis kert volt, hol a zöldségféle magok szükségére megtermett. A telek végén levő nagyobb kertben pedig káposztát, bécsi tököt, paszulyt, krumplit termeltek, később a hatvanas években dohányt is, mely utóbbit csomósan vitték Tokajba, Bogdányba. Répát nem ismerték. Káposztából legfeljebb 3—4 szekérrel termett, krumpli két zsákkal az is magyar krumpli volt, melynek sok és hosszú az indája, de igen

apró a termése s olyan ízű, mint a faggyú. Udvar disze az eperfa, melynek árnyékában nagy melegben meghúzódott az apró-jóság, termését ették a pulykák is. Udvaron, kertben levő gyümölcsfák közül a szilvafa említendő meg, melyből Kántor Ferenc udvarán 150 drb. is volt körül a portán. A körtefa vadon is sokat termett. gyümölcsét aszalták, ágyban szalma közé tették, ráfeküdtek s úgy puhították, onnan szedték gyerekek, felnőttek. Volt még édesalma, jobb módú helyeken meggyfa is. Magok részére kendert vetettek a kertbe. A fonalat Orozd, Bőve, Nagyrév, Papere, Járát és Ticében mostak. A vásznat a kert alatti locsogókon fehérítették, 50 véget is. A kertben méhes állott, harminckon fehérítették, 50 véget is. A kertben méhes állott, harminckassal is volt némely helyen, egy kas 90 kilót is nyomott. Úgy mondják, hogy az 1877-iki nagyárvíz pusztította el a méheket. Az udvar tele volt nádkúpokkal, egy-egy udvaron 2-, 6-, 10.000 kéve nád is volt.

A körülárkolt telkeknek kerítése nem volt, ahol volt nádból fonták, beszegték, megkorcolták. Olyan erős nádkerítést tudtak csinálni, hogy a bika se törte ki. Soká tartott, a korcát reperálták néha. A templom is náddal volt kerítve. Sővényből kevés kerítést fontak. Deszkával a lelkészi lakot kerítették be először 1880 végén s a 90-es években lett általános. A ref. egyház matrikulájában olvasható, hogy „1831. esztendőben Porzsolt Gábor prédikátor ültetett a parochiális ház eleibe az útra egy Akász fát.” Ez lehetett az első akáčia Beszterecen.

Ruházatuk a lehető legegyszerűbb, magukszölte-fonta vászon ing, gatyá, nadrág és kitli, meg csepüből készült zsáknadrág. Télen fehérkődmén és aprófürtű guba, a gazdagoknak piros bársonnyal bélelve. Vasárnapló kék kabátjok hátravető zsinórral. Bocskorba jártak télen-nyáron, még a templomba is, takarosabb, könnyebb volt mint az akkori csizma, mely nem szeges, de fonállal varrott volt. Akinek csizmája volt, sarkára élesszegű patkót veretett, hogy a jégen el ne essen. Használtak még háromsarkos jégpatkót is. Ha nádat vágni mentek a rétre, fabocskort kötöttek a csizmára két guzzsal. Nyáron pörge kalapot, télen nagy gombos báránybőrkuksmás, karimanélküli sipkát hordottak, csak a szemök látszott, úgy lehúzták. A férfiak válligérő hosszú haját hordták hátul görbe fésűvel, nyáron kalap alá tették munkaközben.

Az asszonyok vászon festett kabátot, kanavász kabátot, kanavász keszkenőt viseltek virágos selyem kendővel, fejkötővel. Piros kordován csizmában jártak. Cipő nem volt.

A község lakossága tiszta magyar, legnagyobb részben református vallású. A legrégibb családok a Csáki, Kántor, Pap, Farkas és Vass családok. A ref. egyház anyakönyvében 1780-tól van bevezetve a születés és halálozás, melynek tanúsága szerint a lakosság 1900-ig tízévenként 17, 30, 26, 34, 18, 25, 0, 29, 16, 15, 95, 30% szaporodást mutat. Más községekből Kékcséről és Kanyárról házasodtak leginkább. 1871-ig három zsidó család volt. Cigány egykét kunyhóval mindig volt emlékezés szerint, kik nyáron sármunkával és teknőpántozgatással, télen gyékényfonással foglalkoztak. 1763-iki összeírás szerint 22 jobbágy és 10 majorsági zsellér család lakott a községben. A lakosság száma még 1880-ban is egykettővel haladja meg a háromezretet.

Egészség tekintetében szívósak, betegségtől mentesek voltak, 80—90 évet éltek, végelgyengülésben haltak el. Leggyakoribb betegség e vizes, mocsaras, szűnyogos helyen a malária vagy amint írva vagyon: „rohasztó hideglelés, forró betegség, forrónyavalya”, aztán a sinlődés, szárazbetegség, hűlés, hektika vagyis a tuberkolózis, gyakori még a vízbetegség és a kelevény. Egyéb betegségek a süly, fene, tályog. Említésre méltó az 1849-iki 3 kolera eset, azért, mert e teljesen elzárt szigetszerű községbe semmiféle járvány nem hatolt be, se az 1813-iki, se a legnagyobb 1830—31, se az 1873-iki kolera itt nem szedett áldozatot, melyek pedig több ezer lelket pusztítottak el a vármegyében. Ragályos betegségek, járványoktól ment volt a község.

Az elemi csapások közül, melyektől legelőbbet szenvedett a község, az árvíz említhető meg. Minden évben a tavaszi és őszi árvizek, valamint a nagyobb árvizek magában a községben kárt nem tettek ugyan, annál többet kevés szántóföldeiken. Az 1867-iki nagy árvíz annyira elöntötte még a szigeteket is, hogy csak a legteteteje állott ki a vízből, mintegy 50 holdnyi. A nyírvíz 1876-tól úgyszólván minden évben kiöntött 1890-ig. Az árvizek ha kárt okoztak is, mert hisz vetést, legelőt elvették, elborították, nagy ritkán hasznát is hozták, pl. 1867-iki annyi halat hozott a Rétközbe, hogy Beszterec ma is jómódú gazdáit az szülte fel, gazdagította meg. Az árvíz néha oly gyorsan jött, hogy a szigeteken kint levőket felszorította, embert jószágot egyaránt. Különösen ha feltámadt az északi szél, segítségökre menni nem lehetett, olyan hullámokat vert, hogy a csolnak elmerült. Ilyenkor a felszorultak súlyommal, tengették napjaikat, a jószágnak leveles ágakat adtak.

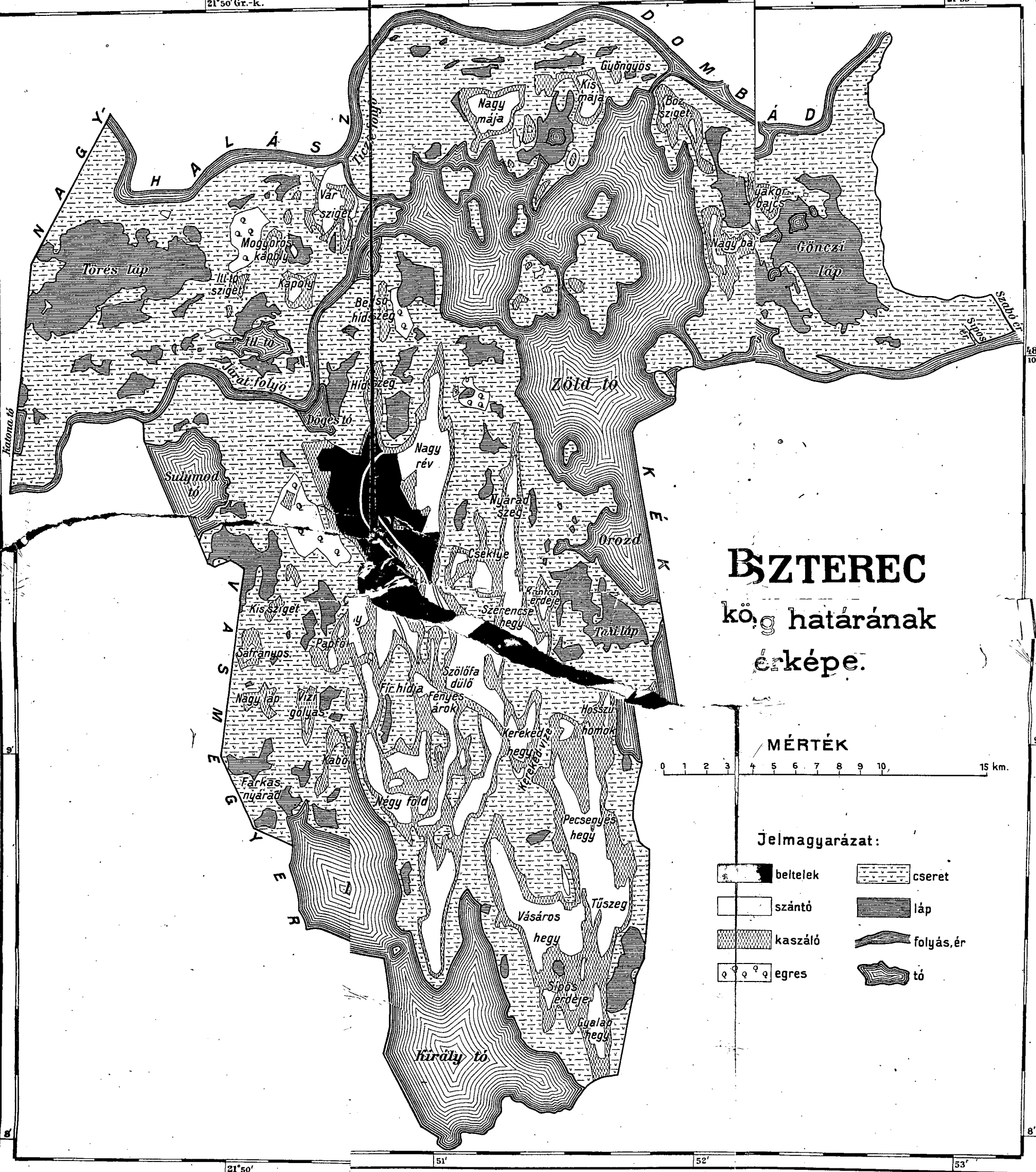
A szárazság itt nem csapás, de a legnagyobb áldás volt,

21°50' Gr.-k.

51'

52'

21°53'

BÜZTEREC

kölg határának
érképe.

MÉRTÉK

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 15 km.

Jelmagyarázat:

	beltelek		cseret
	szántó		láp
	kaszáló		folyás, ér
	egres		tó

ert annál több termő s kaszáló helyök lett. A ref. egyház matrikulájába feljegyezte Porzsolt Gábor prédikátor, hogy az 1827 esztendei nyáron a nagy szárazság miatt a Gyalap vize is úgy kiszáradt, hogy a fenéken is poros úton lehetett menni.

Ugyancsak ő jegyezte föl azt is, „hogy az 1829-ik Esztendei Jyár igen kedvező és takarmányokra igen alkalmas volt az ősszel együtt. De a Tél 7-ik Novembris tsikorgó hideggel békötött és sohasem lágyult, annyira, hogy még a legmélyebb Tavakba is a Halak mind megdöglöltek, a Havak és a hófúvások sok házakat, épületeket, szénakazalokat bétettek, egy faluból a másba, míg a hó lejjebb nem szállott, járni lehetetlen volt, hihető hogy országszerte uralkodó Marhadögöt is ezen nagy hideg és szelek szüntették meg. — Tartott ezen kemény tél szakadatlanul 1830 esztendő Március 19 napjáig, ekkor kezdett az idő enyhülni, de azonban a Marhakat itt 5 Aprilis is jégen egész bátorsággal hordották a szigetekre“.

„Ugyanekkor július 1-én Beszterecen, de az egész országban is oly rettenetes földindulás volt, hogy sok épületekbe igen nagy kár esett és a Népet nagy rémülésbe hozta este 8 órakor. Aug. 4-én éjszaka 2 órakor hasonló földindulás volt.“

„1846 május 20. d. u. 5 órakor oly irtózatossá jég esett, hogy az őszi vetésből éppen egy szál sem maradt, ezen esztendőben aratás nem is volt“.

Tűzveszélyre a 80-as években emlékeznek, de ha többször előfordult is, egy két háznál több nem eshetett áldozatul, mert a község, kigyós kanyarodásánál fogva nem éghetett le soha.

A község félreeső földrajzi helyzetéből következik lakosainak konzervatívága. Évszázadok óta ugyanazon életfeltételek mellett éltek egész a vizek levezetéseig. A halászás és vadászással járó csendes, szótlan, örökösen figyelő természetöket mogorvaságnak, durvaságnak minősítették az itt megforduló többnyire vadászó urak. Egyszerűség, természetesség a foglalkozásukkal járó bizonyos fokú szelidség jellemzik e népet. Véres verekedések, gyilkosságok itt nem fordultak elő, legfeljebb az történt meg, hogy a rendetlenkedőt a templom előtti kapuban megcsapták.

Az eddigiekből következik, hogy a lakosság műveltség tekintetében nem állott magas fokon. Annyit azonban mondhatunk, hogy bármilyen eldugott, megközelíthetetlen, elzárt hely volt Beszterec, kulturális téren nem történt nagyobb mulasztás, mint a megye más falvaiban, sőt nem egy-két mezővárosában. 1820-

ból van adatunk, hogy „minden Soltáros gyermekért 1 Rftr, Syllabizálótól 24 krt fizetnek”. 1848 előtt született öregek mondják, hogy *kalasisba* jártak, mely bizonyára a latin klasszis akar lenni.

Ilyen volt Beszterec képe, lakóinak életmódja a Tisza szabályozásának befejezéséig (1880), sőt tovább is, a Nyírség vizeit felfogó Lónyai- és a belvizeket levezető csatornák kiépítéséig (1882), illetőleg a *Tisza és Lónyai csatorna* töltéseinek kellő magasságra történt felemeléséig, mely 1890-ben fejeztetett be.

Már a Tisza szabályozásával és az akkor emelt töltések elkészítésével kevesbedett a víz, a belvizeket levezető csatornák létesítésével pedig elfogyott. Belfő csatornának használtatott fel a község határába eső Tice és Járat folyó, amelyekbe lefolytak a Pap erén a Zöld- és Bajcsi tavak, tehát a határ északi része szabadult fel először. Legtovább az Orozd és Király tavakban maradt meg a víz. Az első szántható területek a tavak partosabb részei lettek. Ahogy a mocsarak száradtak s a száraz területek folytonosan nagyobbodtak, a lakosok siettek feltörni azokat. Négy év múlva a lecsapolás után használatba vették a határ legnagyobb részét. Amit ezelőtt senki sem hitt,¹⁾ megtörtént a hihetetlen csoda: a vizek elfogytak, a mocsarak elszáradtak s rövid idő alatt a lápi község átalakult mezőgazdasági községgé.

A község haladása mégis nem a vizek eltűnésétől kezdődik, hanem attól az időtől (1856), amikor Horváth László földesúr lett az egyház főgondnoka. Balla Béni és Pál testvérek voltak azok, kik Horváth szellemében jó példát mutattak a népnek. Ők tették a földművelés terén az első új lépést. Az addigi faeke helyett vasekét hozattak, a zsombékokat kiszántották, idejében kaszáltak, termeltek, szerszámnak, jószágnak gondját viselték, erőszakkal is megcsináltak mindent, hogy a szabad élethez szokott népet rendhez, kötelességtudáshoz szoktassák.

A vizek elmúltával, a földek rohamos nagyobbodásával és művelésével a gazdálkodás is más lett. Amit eddig nem termeltek, a búzát, igaz, hogy keveset, répát és napraforgót is kezdtek termeszteni. A magas helyeken rozs, tengeri, dohány, fentes helyeken répa, krumpli, mély helyen káposzta termett. A tavak körül a legszebb kaszálók lettek. S mikor tapasztalták, hogy e pihent föld trágyázás nélkül is milyen bő termést ad, még inkább fel-

¹⁾ *Kuthy L.*: Hazai rejtelmek, *Mezőssy László*: Nyírvízszabályozók c. munkáikban olvasható.

szántottak minden felszántható területet, még a kaszálót is feltörték, 210 hold községi legelőből most alig van 70 hold. A jószág töreken, szalmán, répán él, pedig a jószágállomány megháromszorozódott. Ha a lecsapolás előtt a mocsaras, vizes határnak $\frac{1}{10}$ része volt a szárazföld, úgy most ennek a megfordítottja áll, vagyis alig $\frac{1}{10}$ része vizes a külterületének, az is esős, csapadékos időben. A község 2014 hold 1434 □ öl területéből 417 hold a községé.

Ahogy megszorodott a művelhető terület, a termények nagyban való termesztése is követte rövidesen. 1908-tól a homokos helyeket, Király tavát, Zöld tó közepét krumplival ültették be. A régi ú. n. magyar- és a kívül fekete, belül citromsárga krumpli helyett a rózsá-, sárga-, Wohltmann- és a legbővebb termő alma krumplit termelik. A káposztának igazi termő helye a fenekek, Király tava és Bőve legmélyebb részei. 1900-ban kezdték nagyban termesztetni. A Bővében, mely ma is a legjobb káposzta-termő hely, 7—13 kilósra nő egy fej, ebből 100 drb. fér fel egy szekérre. 700 □ öl területen 200 m. mázsá termett. A napraforgó nem az aljas földet, hanem a homokosat szereti. Magját ember, állat eszi, olajnak útve világításra használják, halat, téstát sütnék rajta, a málét is olajjal kenték meg. A kisajtolt olajpogácsát disznónak adják. Górója kerítésnek, meg tűzre jó. Termesztenek is úgyanynira, hogy e vidéken keresztülmenő idegen ameddig csak el lát a napraforgó óriási nagyságú sárga tányérait látja, pedig a tengeri, krumpli és répa-földek vannak csak körülveve napraforgóval, igaz, hogy három sorjával is. A nád helyett a kivített a napraforgó, krumpli, répa és káposzta képezi. Árpát keveset termelnek. Kendert a háború szülte szükség miatt ismét termesztettek a maguk szükségére. Gyümölcsfaikat nem gondozzák annyira, mint megérdemelné. Szőlő 1895 óta s annyi terem, hogy Ducs György szavaival élve lábmosásra is használták. Vegyes, savanyú bora van. A borral nem kereskednek.

Megváltozott a község képe is. Az alacsony földházak helyett magasabb, erősebb vályugházak épültek és cseréppel fedik nád helyett. Belől is az újabb szokás szerint kezdik bebutorozni. Nemcsak a szántóföld, a házak száma is megnövekedett 47-ről 1906-ban 67-re, 1922-ben 102-re emelkedett. Legújabbban új utcák vannak alakulóban a megyeri, kéki utak mentén és a temető soron. Úgy a község utcáját mint a megyei, községi és más utakat hatalmas akácfaik élénkítik s árnyékolják be összeboruló lombjaikkal,

Népesedés tekintetében is nagy a változás. A megnagyob-
bodott szántóföldek művelésére a földbirtokosok cselédséget
hoztak más helységekből, vidékről, kik az idevalók szemében
csak jött-mentek. A bajcsi, vári, gyalapi tanyákon most élő cse-
lédség száma nagyobb, mint 1886 történt ideköltözésökkor az egész
községé. Népeség tekintetében a község 1910-ben 31-ik volt
Szabolcs megye 132 községe között, ma a 33-ik.

Elfogyván a víz, mely kivált a ragályos betegségeket a köz-
ségbe nem engedte be, a halálozások száma is megnőtt, de a
lakosság szaporodásával a születések száma mégis meghaladja a
meghaltakét úgyannyira, hogy az eddig 16—30 tíz évenkénti sza-
porulatból 1910-ben 134, 1920-ban 144 lett.

A lakosság szaporodását és felekezetek szerint való megosz-
lását e táblázat mutatja:

év	ref.	róm. kat.	gör. kat.	evang	vegyes	zsidó	Össz.
1880	301	35	—	—	6	24	366
1890	409	104	26	—	—	24	563
1900	520	166	41	2	—	47	776
1910	611	236	70	6	—	66	979
1920	631	264	65	1	—	63	1024

Amerikába 1887-től kezdtek kivándorolni, de ez nem nagy
változást idézett elő, visszahúzta legtöbbjét a hazai föld.

A lakosság most már földművelésből él. 1870-ben 18 föld-
bitokosa van a községnek, ma 110.

Mester ember 1870 előtt nem élt Beszterecen még takács
sem, magok szöttek az asszonyok, lányok. Ma van 3 kovács, 3
ács, 2 csizmadia és 2 kőműves.

Közlekedés szempontjából elég kedvező a helyzete 1871 óta,
amennyiben a helyi érdekű kisvasúthoz félóra járásra van.

Vásárra járnak a Beszterechhez 12-14 km.-re levő Dombrádra,
a 28-57 km. távolságra eső Nyíregyházára és Kisvárdára, mely
28-77 km. messze van tőle.

Kiss Lajos.